

14. Vö. Baukó János: Magyar névkutatás a határokon túl. In Farkas Tamás – Sliz Mariann (szerk.): *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest, 2015. 61–87.
15. B. Gergely Piroska: Szerkezeti, funkcionális és társadalmi összefüggések a családnevek népi használatában. In Teiszler Pál (szerk.): *Nyelvészeti tanulmányok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 51–90.
16. Kovácsné József Magda: Havasolja mai családneveiről. In Teiszler Pál (szerk.): *Nyelvészeti tanulmányok*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1980. 91–118.
17. Hoffmann István: *Magyar helynévkutatás 1958–2002*. A magyar névarchívum kiadványai. 7. Debrecen, 2003.
18. Bárh M. János: *Névföldrajzi térképlapok Erdélyből. A helynévadás területi variabilitása a történeti adatok tükrében*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 2018.
19. Vö. Csomortáni Magdolna: Erdélyi magyar helynévkutatásunk je-

- lene. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 36. (1992), 115–117.
20. Szopos András: *Csikszentimre névtani monográfiája 1602–2000*. 2018.
21. Balassa Iván: *A székelyföldi Erdővidék temetői*. Ethnica Kiadó, Debrecen, 1992.
22. Hoppál Mihály: A sírjelek. In uő: *Etnozsémiotika*. (Néprajz egyetemi hallgatóknak 14.) KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen, 1992. 78–107.
23. Keszeg Vilmos: Más műfajok. In uő: *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991. 226–239.
24. Kinda István: *Homokkőbe faragott múlt. Havadtő régi sírkövei*. Székely Nemzeti Múzeum – Pro Havadtő Egyesület, Sepsiszentgyörgy, 2016.
25. Reszegi Katalin: Helynevek – térszemlélet – mentális térkép. A nyelv, a helynevek és a tér összefüggései. *Magyar Nyelv*, 2018. 114. sz. 169–184.

PETRES LÁSZLÓ

„Zöreges sokat tettek, úgy csináltak, hogy monták”

Beszélgetés Matei Jánosné Kotyor Tamás Lenuc csíki hagyományörzővel

Matei Lenuc vagyok mostanába¹, Kotyor Tamas vótam leánykoromba, Mokánba születtem, oda le, falu végibe, zutójáni ház. Szép vót ez a leánykori üdő, me ott a falu végibe minden vót. Tehen vót, ünő, hogy mongyuk műk, malacos göje, kiköttük e zizlázra, tyukok, récék, ludak, pipék, minden. Szép vót ott le. Akkor mentünk a mezőn, jácöttünk e zönőkvel, sok gyermek vótunk a zünőkvel. Tizenegyen vótunk tesvérek. Én a tizenegyedik vagyok. A legnagyobb hatvanhét esztendő, ő Trunkba ül, ott megházasodott. Aszta van egy Hargita megyén, kettő van Újfaluba, Dózsába, itt Csíkba vagyunk ötön, még van egy Kákován, Forrófalván, vagyunk jó sokan. Sok gyermek vót akkor, nem, mint most. Édesanyám leánykorába Bálint vót, úgy monták Niculáj Anti apókámnak. S mámókámnak es, most es nem mongyák Bálint Antiné, hanem Niculáj Antiné. Arról ismerik meg, nem, hogy mongyák Bálint, nem. Ez vót csak így román, hiszem. – *Mámódat, tátódat ismerted-e?* – Há! Há faluból vannak ők es, há hogyne. Mámóm, nekem anyósom, hogy mongyák, Szilágyi Ferencnek e leánya. S vannak nekem énekeim Szilágyi Ferencről. Most a zasszonyokkal tanuljuk. S ő gyiák vót, Szilágyi Ferenc, mámómnak a zapja. Magyar gyiák. Látinul is izéltek akkor, miséket monták. – *Mikor gyerekek voltatok, otthon hogy beszéltek? Az ulicába egymás között a gyerekekkel?* – Magyarul, magyarul há! Én ezt a románt a grödinicába tanultam meg. Vót e grödinica itt valahol, ide fel a csentruba, mellettünk majdnem e magyar háznál, vót egy fámília, egy család melyik elmutálódta, ki Targu Ocnára, s akkor azoknak a házukba vót a grödinica. – *Tatiánáéknál?* –

Ott vót abba a házba, régi házba. S ott tanultunk meg olául beszélni. Most a gyermekeinkkel es nem beszélünk magyarul, met ők románul fogtak beszélni, mikor mentünk a grödinicába, s vótak uljanok, melyek románul tanították hazunna. S osztá na, azt montuk, hogy műk inapoialtak vagyunk. Azok olául beszélnek, műk magyarul, akkor szégyelltek, hogy kéne műk es úgy beszéljünk, úgy evoluált az üdő, hogy műk es kéne tuggyunk olául. S akkor úgy vót az esz, hogy mikor lesz gyermekem, akkor én es olául fogok beszélni velük, met ilyen a móda, úgy monták. – *Tátid járt-e dologra valahova?* – Há hogyne! Jártak, csánták e návétát ők. Átul a hegyen, bé Újfaluba, bé oda bé Lonkára e gárához, oda. Vaj inset kimentek Kápotára, itt ki. Sokat jártak, de akkor a zegész ember ment dologra, vót e ránica hátikon, mentek el regvel, jöttek este, nagy hóba, nagy sárba, nagy esőbe, hogy vót, hogy nem a züdő. De jöttek örökké, s a kenyér nem lipszilt e hátáról. Mikor jött bé a zajtón, akkor ott vótunk, vettük le a ránicát a hátáról, s teli vót kenyérvél. Ezt most es mongyuk, tátám örökké mongya vala fiútesvéreinknek, hogy mikor megházasottak, aszongya, nekem részem vót, hogy a gyermekek levegyék e hátamról e ránicát, e kenyérvél, annyit tük es dolgozzatok, hogy e gyermek ki tuggya venni e plászat vagy ránicát e kezedből, hogy hoztál kenyeret neki. Ez mindig így vót e beszéd ez nálunk. Sok jót tettek tőle, sokat tanyított. Vót ujan, mit az zén gyermekeimmel azt a szokást nem hattam el, hazunna. Ugye, mikor egy valamit vétett otthon, akkor húzta a zegész, de nem, hogy vert, nem vert, soha nem vert. Úgy, hogy arra tett, hogyha én vétettem, vagy e másik, akkor meg

kellett tanyissuk egyik e másikat imáccságra. A vót e pedeápsza, hogy mongyák. S ha azt nem tuttuk hétvégén, akkor még mást adott, még több pedeápsza jött egy hálybe. S aszta, ha összevesztünk, ha összeverekettünk, akkor meg kellett csókojuk egyik e másit. Jutott eszembe örökké, s mondom, én is ezt fogom csánni gyermekeimvel, s azt csináltam, s erőst jó. Erőst jó. Mikor összeveszték, tettem rivá, na, most akkor csókold meg e testvéredet. S akkor most mongyák, hogy milyen jó vót az, met aszongya, úgy haraguttam ria, mikor tettél, hogy csókojam, de aszta csak kacagtunk ritta, hogy mire tettem én őket, de sokat, sokat, sokat tanultam tőlük. Tátám erőst rendes vót. – *S mámid?* – Mámám egy dolgoss. Erőst sokat dolgozott, s szerette dolgozni, szereti es most es, csak nem bír. Jártak e kollektívba, sok asszon elmentek a kollektívba, ott dolgoztak. Mük marattunk honn a zállatokval, a zünökvel, disznyókval. Megmonta régtől, hogy elmenek, te mensz a disznyóval, te tyukokval itthon, te ludakval, másik e kurkákval, másik e zünökvel. Mindenkinék vót valami dolga. Estére meg kellett lejen főzvel e bab vagy miféle ételt elgondolt ő, az meg kellett legyen főzve, kiséperve e ház, úgy vártuk haza. Napval csántunk, mit csántunk, szép ízék vótak, ferettünk e patakba, de estére uljan vót, hogy tuttuk, hogy ezt meg kell csánnuk estére. Rendes vót, nagyon rendes. – *Mit játszódtok így gyerekként?* – Nem is felejem el én ezt, met montam a gyerekeimnek es, hogy vót két öreg, úgy, ahogy ültünk mük a zutójáni ház. S akkor oda le, oda le, hogy van egy esztana, azon túl, a másik felibe vót egy ház, egy öreg ház. S ült ott két öreg. S azok csánták e körpicot, a háznak. Aszta azokval a zöregyekvel annyit disztrálódtunk, na, met csánták a körpicot, s akkor mük e zódalról mentünk s ütököztünk bé, lábainkra szöktünk bé a sárba, abba tette szalmát, vizet s osztá aszonta na, hájtok, aszongya, gyúrjuk meg a sárt. S akkor mük, meleg vót, nyár vót, fejürünnet szöktünk bé a sárba, gyúrtuk meg a sárt. Oszta mentünk s fűröttünk meg e patakba. Oszta jácöttük e vágót, de aprinseát, vágó, úgy monták. Hogy ki tudott jobban futni, megfogta e másikat, megérintette, akkor az vót e vágó, az kellett fusson, még mejiket megérintette, az vót e vágó, há. S a tiktágot, buttunk el, meg kellett keressenek. S akkor jácöttünk e septikákval, akkor ki lemaradott, az kellett mennyen, térisse meg a zünököt. Duktuk el a zalmát, vót egy ojan feér kódis alma, úgy monták, hogy leghamarább az vót, szép vót, aszta elmentünk, s bédugtuk egy gödörbe, ástunk egy gödröcskét, ujan, s tettünk ilyen füjet, met száradó füjet, pajust, ujan összegyüttünk, bétettük e zalmát s bétemettük e földbe, s akkor két hétre mentünk, met az ért meg, sárigodott meg. Földbe. Mikor elmentünk, kiástuk, az ujan jó vót az a zalma! Aszta mentünk, lestük meg egyik a másit, hogy ki hoa dugta, s loptuk ki a zalmáját. Na, vótak ijenek. Vagy atták e kótát a koperatívánál, aggyák vala e kótát, azt a záhárt, undelemát, akkor nem vót annyi undelem, mint most. Atták e kótát, szükön jártunk. S akkor vót úgy, hogy egy fiú hozta el a záhárt e mezőre, s kértük mük es a záhárt, s aszonta, ha megtérissük a züneit, akkor ad egy kálán záhárt, egy marok záhárt. Így vót a játék. Szépen jácöttünk, nem vót annyi, hogy

boloncságokat beszéljünk. Mindenkinék szóltunk a zuton, üsmertük egyik a másit a faluba, most nem. – *Miket köszöngettetek?* – Mondtuk, megjárta-e, elindult-e, vagy jó estét, jó regvelt, ezek vótak. – *Azt köszönték az öregek, hogy Dicsértésék Jézuskának szent neve?* – Ezt a templomnál. De így a zuton nem. Csak elindult, megjárta, jó regvelt, jó estét. Ezt emlékszem én, aszta nem tudom. – *Otthon imádkoztatok-e? Mikor? Hogy?* – Hogyne! Este. Ettünk úgy a zasztalnál, ha montuk a zimáccságot, ha nem, a kereszt nem lipszilt, az muszáj vót, s az bément ugyes e zizémbe, oda ültünk a zasztalnál, s nem es vettük észre, mikor keresztet vettük. Met ez úgy vót bémeneve e zeszünkbe. Este imádkoztunk mámámval vagy tátámval. Tátám csitilt e zírásból, s mik hallgattuk, vagy vót az a regveli imáccság, a zestéi, ezket, de románul. Nekem vót egy ordin a zimáccságaimba. Én így tanultam meg, hogy hamarabb vettem e keresztet, Tatál nostru, Bucură-te Maria, akkor vót e Cred în Dumnezeu, vót e Act de căință, vót e Îngerul Domnului, Înger al lui Dumnezeu, s aval fejeztem bé. S azta elmontuk poruncile, cele zece, cele cincii, cele șase, cele patru, mind ezket, mind, mind tuttuk. Mind. Ezket mind elmontuk. De ezket a zimáccságokat megtanultuk a zelső gyónásra. Ezek muszáj vótak tuggyuk, met azt monták, principalele rugăciuni. Ezket mind tuttuk, mind, mind. S osztá úgy vót a vecsernye, ugye nállunk nem vót párok ki jőjel, vót vecsernye minden este. Akkor vecsernyéről sok imáccságot megtanultunk, met ezket a gyiák elmonta e templomba, minden este vecsernyén. – *Ki volt a gyiák, mikor te leányka voltál?* – Salamon János, akkor ő vót a gyiák. – *S ez hogy volt?* – A gyiák nem a zótáron vót, hanem e kórusba, nem lehetett oda senki felmennyen a zótárra. Csak vót e leány, melik takarított, van most is egy öreg leány, s az lehetett csak a zótárra felmennyen, nem akárkicsida. S a gyiák, a ző helye ott vót e kórusba a zorgonánál, s ő ott imádkozott a leányokval s a népségvel, zágészvel. – *A te idődbe vótak vetávok s vetevicák?* – Há! Vótak vetevicák, igen, vótak legények, leányok. Akkor vótak ezek e ződ csetertek, joia verde, ugye akkor gyűltek össze a legények, leányok, csánták e kolibákat, pap kiatta, hogy ki milyen kolibát csinál, hol csinálja, s akkor vette ki e zegész leány a zeszt-réjít, lássák meg a legények, hogy a leányoknak milyen lepedőjik van, milyen kendezőjük van. Ki s ki milyen, legszebb, legpirosabbat. Mük a zalsó mokániak vótunk temetónél téve, ahhoz a kolibához. Me csántak három vagy négy kolibát. S akkor ki vót adva így, pe sectoare, hogy kicsida milyen kolibát készít. S osztá előzöködtünk. Nekem a tátám járt idegeny országba, Líbiába, Iránba, vótak azok a perszányok, úgy. S akkor mük vittük azt, hogy lássák, hogy nekünk milyen perszányaink vannak. Hozott onnét ruhákat, de elattam, mind a tátott, jöttek a cigánkák, s elvették, oda adtuk nekik. – *Kisiskolás korotokban Rákos messze volt nektek? Feljártatok-e oda? Meddig volt, ameddig elmehettetek?* – Féltünk mennyünk fel oda. Nem lehetett, még a csentruba es, falu közepibe es, misére, vecsernyére s ki vót adva e zóra, hogy ilyenkor honn kell lenni. De Rákosba elmentünk, mikor mentünk énekelni, kárácsonba, kóringálalni veres tojást húsétba, de Rákosba nem

jártunk. Vót egy matusám, tátámnak e tesvére, még-még elmentünk hezza, de gyíren mentünk. De nem vót különbség, hogy ez e gyermek innen van, s nem beszélünk vele, mindenki üsmerkeztünk. De Rákostól féltünk, met vótak ezelőtt azok a beszédek, hogy e szép asszonyok ott vannak abba a gödörbe, s abba a patakba, s mosogatnak, s így tesznek, s ha oda mensz, akkor megfognak, ilyen povesztéák, mit most nem hinnék. De gyermekkoromba vótak ilyen beszédek, na. Attól monták ők, hogy mikor jöttünk le a discotecából es, hogy nezzed, met az e ház, nem ül senki abba, s ott vannak szép asszonyok, vaj ördögök béülvel, s kijőnek s mifélék, s vótak úgy, hogy féltünk. – *Volt-e olyan, hogy a tanítók, domnisorák rátok szóltak, hogy ne beszéljete magyarul, vagy mert rosszul beszéltek románul?* – Nám vót ilyen. Mát ők látták, hogy műk ott tanulunk olául. Tanyittak olául. Oszta ugye, hogy valamit vétettünk, akkor javittak ritta, hogy nem mondogd jól, hogy nem mondjuk jól, s akkor javított ritta. De nem vót így, hogy valami... – *Nem vertek meg ezért?* – Tutták, hogy magyarul tanulunk honn, okkor nem birsz egyszereből a gyermek megtonuljon olául beszélni. Ütést, azt üttek, met rosszak vótunk, vagy nem tanoltuk meg a tabla înmulțiri-t, vagy nem csántuk fel e témánkot. Ên aszt mondom, hogy nemhogy vertek s az nagy baj vót, nem vót nagy baj, met még honn es kaptunk māmámtól, megtépett, vesszővel megverte a seggünköt, vaj izé, de zeskolábaes nem vót asz, hogy váleo, minák ütöd a gyermekemet, vaj... met tutták, hogy az kell, anélkül nem nőtt fel a gyermek, mind most, nem lehet semmit mondani neki. Tutták, hogy magyar falu, s nehezül tanuljuk, met ugye milyen rossz vót, a zeskolába tanultunk, olául kellett beszélni, otthon, hazamentünk, beszélünk magyarul. Kevertük esze dolgokat. – *Otthon tátid, māmīd ambicionáltak-e, hogy háj, tanuljatek, menjete Bákóba, városba tovább tanulni. Volt-e arról beszéd, hogy tovább aztán mi lesz?* – Nem. Végezzük ki a zeskolát... Ezelőtt úgy volt, hogy mentünk a kollektívba. Jártam én es, osztá felnőttem egy annyi, vótam egy 16-17 esztendős, osztá mentem māmám helyett es vaeccer. Ha beteg vót, akko el kellett menjek. Nám, nám vót asz, hogy ámbicionáljanak, hanem műk haltuk a másiktól, hogy az elment ilyen licseuba, Bákóba, akkor szerettem lenne én es, de nem vót azé para, posibilitate, hogy menj, nám. Tátám járt dologra, māmám kollektívbe, s nem vót annyi üdő, hogy utánunk járjanak. Oszta vótak a legények, melyik kellett eskolát tonuljanak, vótak e tesvéreim katonaságba, tesvéreim, a legények mind csántak katonaságot, azok elmentek asztá, onat koptok dolgot, elment mindenki dologra. – *Apókád, māmókád tanítgatott-e valamire?* – Há, én még oluttam es māmókámnál, vót apókám es. Tanított, hogy a zembernek kell szólj az úton, tonított, hogy ilyen respectuos légy, megsegétsd egy öreget, hogy kell viselkedj a zuton zámbervál, vaj, akkor tuttuk a fricat... Ên úgy tudom, hogy mikor a papot, mikor láttam, féltam, met asz valaki vót, vaj a policiát, mikor láttuk miliciánokat, aszkat, féltünk, most nem félnek egyes semmitől, de arro meg vótunk tanítva, māmókánk es, apókánk es, vaj nem szótál a zuton, ez nagy baj vót; – ne, ennek a leánya nem

szólott a zuton, miféle educațiaia van ennek, meg vótunk korektálva egyik a másiktól, de erre tanyítottak, kell szólj a zembernek a zuton, ez vót a legfontosabb izé, educația. Meg kell holgos māmádot, tátádot, met elmentünk gyónni, aszt montuk, n-am ascultat de mama, de tata, de... Ez vót a leg-hamarábbi véték. – *Mámīddal, māmókáddal jártatok-e búcsúba?* – Há, hogyne! – *S merre?* – Mindenfelé, mindenfelé. Külsőrekecsin, Dózsa, Pokolpatak, az vót a szórakozás, a búcsúk, alig vártuk, hogy menjünk búcsúra, Somoska, Klézse, Kákova, Trunk. – *Trunkba is?* – Trunkba es jártunk, met oda van bé egy bácsim, sakkor mentünk a tréval, fel oda a Valea Seacăig, meggyig, osztá onnat mentünk gyalog canalon bé, vót egy canal, sazon mentünk bé, sosztán șoseanan, s oda üttünk bé hezzig. Sokat mentünk gyalog akkor bocsúkra. – *Berengyestre is, gondolom.* – S há, úgy tuttuk zösvenyeket átul a hegyen, Veres vadalmánál átul, s akkor itt, montuk, hogy menjünk, hogy mondják annak a kútnak, hej, oda fel..., Legegi kútja, há, ahogy mentünk átul Somoskába. Elmentünk bocsúra, leánykorunkba es, az vót a... – *S hogy, összebeszélteket ketten-hárman?* – Há, pretenáinkval mentünk bocsúra, két-három leány, kikvel jobban értekeztünk, avval mentünk bocsúra, beszélünk esze, s mentünk átul a hegyen, annyit mentünk gyalog, hogy sokat. S ez jó vót, átul a hegyen, ez, na, olyanok vótunk a zeste, hogy el vótunk fárodva, bántok meg, nem kellett lenne elmenjünk olyan messze, s most úgy fájnak a lábaim, s miféle, de regvel nem montuk aszt, kesztük újra, mentünk még. – *Ahol voltak nyámok, megjártatok...* – Há, há! Elhittak, megláttak a templomnál, vaj vótak leányok, üsmeretjaink, met jártunk discotecákba, ismerkesztünk esze, egyik a másikkal, s akkor meglátott, hiutt el hezza, hogy együnk náluk, met az vót, hittak el enni, ettünk, s osztá onnat elmentünk egy discotecába, s osztá még a nop nem lehetett leszen-tüljön, s akkor honn kellett lejünk a foluba, met így vót na. – *Scrinciobok?* – Crinciobok s mindenféle játékok, s vót a Ciubuc, mit most nem kap, ebbe a züdőbe, Ciubucot, cigányok árulták, aszt a Ciubucot, szép hertcsikébe, nem jut-e eszibe? Oz vót, a sok Ciubuc, milyen jó vót az, minden szép színű, fényes, piros miféle hercsikébe beteve, az olyan jó vót, s vótő züngecáta, olyan, melyiket kavarták ki a ziziéből, tejeskannából aszkat, azét mentünk... Menen vala māmám es valamerre, akkor ezt montuk, hozzon bombonyét vagy Ciubucot. – *Ilyenkor adtak-e nektek parát, egy fránkot, kettőt?* – Mikor mentünk bocsúra? Attak, attak, egy fránkot, kettőt, ne, hogy vegyünk... vaegy fránkot. Há, akkor mentünk lingusilódtunk le, māmámnál, tátámnál, hogy adjon neköm es, hogy menek én es, egy üngecátára. Mikor hoszták a filmet, kárávána, úgy monták, nagy hangszórók a koci tetején, s monta, már ma este, este hatkor lesz ilyen film, vót a But Szpencservel, vaj indiános filmek, Lanțul amintirilor, sakkor csapták ki aszt a caravanat, okkorán énekelt a foluban, nem vót olyan énekszó! Akkor nop vótunk a legescsendesebbek. Most is jó fel a bőröm! Mikor holtuk, aszt a muzica populart tették, akkor mondtuk, ho, caravana áljött, sakkor mindenki úgy mentünk, lingusilódtunk māmáknál, tátáknál, odjon, men-

jek el én is filmra, most este. Gyültünk essze sokan, öregek, ifjak, gyermekek, minden, na... – *S ez hol volt?* – Zeskolába. Vót a régi eskola, s oda primiltek bé, vót két fránk vaj három fránk, hogy vót, mincsak úgy vót, két fránk vagy három fránk, met most visszament a para arra, meikek vótak. S vaj jött kortos cigán, szekérvel, hogy bálont vettük tőlük, mostuk ki a zéveget, kellett vigyünk ilyen éveg éveget, saszt monták, kell két éveg vagy három, hogy adjank egy bálont, vaj adjanak egy Ciubucot, vaj valamit, mit árultak ők. De kellett, az évegeket úgy gyüttük össze, a ganyéból, patakokból, ullyan tisztaság vót, nem, mint most. Gyüttük, s mostuk ki zévegeket, félkilusukot, ottuk oda, vettünk egy Ciubucot, ottok egy balont rivája, azok a kortos cigányok, mint árulták a meszet ezelőtt. Osz tudom, Szálykáéknál, ott meg vót állva örökké, oda mentünk fel, s vittük a zéveget vaegy bálonyra, vaegy bombonyéra, vaegy Ciubucra. Cam így vót. – *Látom a pozán, hogy már pantalonban, rokiában jártatok, nem köttetek fotát...* – Nem, akkor többet nem. Akkor így kijött zuniforma, muszály vót ilyent vegyünk örökké. – *S mikor elmentetek búcsúba, akkor is pantalonban mentetek?* – Há, pantalon, sö egy trikó, egy ing, egy bluza, ilyen, de nem jártunk, én nem jártam soha fotába. Fotába, ilyenekbe felötöztünk húsvétba, okkor vót, húsvétba, vagy vótak ezek a joia verde, vótak ilyen innapok, templomnál ott, akkor felötöztünk a leányok, sokan, sokan. Húsvétba, cel puțin, akkor mindenki vette ki náftálinábóló (*kacag*) patkós bundátó, katrincátó, fótát, kinek mije vót, vagy mit vartak abba a bőjtbe, mint most van az a nagybőjt. Nagybőjtbe úgy jártunk a guzsalyasba, hogy Isten örözz, mindenki aszalterítőt, egy kendezőt varrt, vaj inget, eszket varrtuk, hogy húsvétbo lejen volomi új, oszt felötöztünk abba. Vaj vette mámánk, ne, húsvétra vettem egy-egy ruhát nektek, ilyen veres, vaj ződ, vaj kék, vaj... Örökké vót, hogy valami újba. Húsvétba, mikor mentek áldozni elé, akkor úgy neztünk a leányok felé, met akkor mindenki, minél, minél, milyen ingbe, olyan szépek vótak a leányok felötözve, s rendbe na, vótak harminc, negyven leány, smind úgy felötözve, úgy mentek, kórusból szálltak le, s mentek elé áldozni. S vótak legények es felötözve patkós bundába, vettek feér inget, pantalót, s patkós bundát, vót úgy es. – *Mikortól számítottatok nagylánynak? Plimbálódttatok?* – Leányok, közöttünk? – *Igen.* – Vót vasárnap, hogy menünk vala ki zeskolánál, hátul verték a pórkát, legények, leányok, verték a pórkát, köttek fancból egy jó kemény pórkát, olyat, s vótak olyan botok. Vasárnap mentünk ki e zeskolánál, livádába, nagy liváda vót, ott, oda gyültünk essze, leányok, legények, de na, a legényekkel nem jártunk annyira akkor, most esszefogják kezeiket, nem szemérem, akkor, nem lehetett kezeinket es esszefogni, akkor egyik a más mellett es menni. Most, mikor mondom a cinkáimnak, hogy nem lehetett mekfogja a kezedet zuton, met akkor szemérem vót. – *Ez mikor változott meg?* – Idefelé, így, kommunisságnak a vége, osztá má szemérem el fogott menni. Mitöte jární foktak idegeny országba el. Ez a legpotrāvilt cuvînt, mint elmentek idegeny országba, mindenki hazajött egy-egy valamivel, van egy-egy meik jóval es, de van, meikek veszik rossz odalát es.

– *A hetvenes, nyolcvanas években volt-e rádió, tévé a faluban?* – '78-ba hozták be a záramot, curenget, s azutántól vót es tévé. De nem vót, amit nezzél benne. Miháela vót akkor a jurnál előtt. Szombaton Tom și Jeri. – *Volt-e olyan a '90-es években, hogy valaki hozott egy videókasszettát, és...?* – Neszték a filmeket. Igen! Másországból hozták, nem vót, hogy Romániából vegyék, országunkból. – *A discoteca hol volt?* – A zeskolába. Ott es, mikor bécsapott a zadminisztrator, a zasszony, Mátei Máris. U, béengede münköt es?! Legeselöbbször a discó vót pikápvál, há. – *S milyen zenére táncoltatok, emlékszel-e?* – Há, hogyne! Mihai Constantinescu, Savoii, Angela Similea, Corina Chiriac, Mirabela Dauer, ezekkel, dá okkor es zeskolába vót, vaegynek a zogradájába discoteca. Támás Andrásékná menyiccer vót pikápos! Mikor csináltuk eszt a házat es, '91-be vót csánva, akkor itt alul nám kellett megdöngölni, met csántunk discót, úgy mektapották a zefiak, hogy Isten örözz. – *Minek volt a felsőrekecsiniekkel az ellenkezés, vetélkedés?* – Minek? Vita vót, hogy nálík nem vót kollektív, nem vót ilyen föld, hogy el tudják venni, hogy bírjanak jární tráktorval, mint vannak nálunk, bírnak menni, van 10 hektár egy helyt. Nálík ott keskeny darabok, csak hegyek. Mit montak ezek, nem még csinálunk nálík kollektívot, met minek, nincs hol, akkor tölík vettek adót. Sosztá mük nekik aszt montuk, kápítálistok, igen, s mik vótunk a komunisztok s ők a kápítálistok, ez vót a vita. Gyermekek is mentünk fel, akkor aszt monták, mi, csikiak jönnek, eszeskednek nekünk a folunkba, örökké le vótunk izélve. Innen mentünk fel oda, verekedtünk es, mi, egy csíki megver éngemet, vaj valami, poroncsolunk nálík a foluba, más foluba? – *És minek mondták nektek, hogy lajtorjások?* – Nevezgettek. Aszt mondtuk nekik: csángók, há, most es aszt mondjuk, csángók. S nekünk aszt mondják, lajtorjás. Hiszem, csak ők tudják megmondani, minek monták lajtorjás. (*kacag*) – *De azért jártatok essze?* – Jártak essze, legények, leányok jöttek le onnan, innen mentünk fel, ha ott tonultunk, ismerkesztünk mindenkivel. – *Mit tartottatok a faluban, kikkel talált inkább a beszéd, rekecsiniekkel, somoskaiakkal, dózsaiakkal?* – Nem, mindegyiknek félre a beszédje. Fundurekecsiniek, más módul beszélnek, van egy-egy szó, brej vagy kucsá, nem kutya (*kacagnak*), há, há. Ezek a berengyestiek még más módul beszélnek, szökörce, szekörce, vaj, manunk, manunk, nem monták menünk, hanem mönunk, s van az akcsentok, dózsaiak, ezek máj mult románok, vāj komászonyom, fáj nákem, nagyon fáj, így á-val többet izéltek, Somoska Klézseivel ők összetalálják. Nem találtuk essze, nem, én eszt vettem észre, mindenkinek van egy modul beszéde, nem talál essze csíki faluval. – *Bicskázások voltak-e?* – Igen, vót, egyet megölték vót itt a ziskolába, bocsúkor, egy újfalusit. Ó, nagy verekedések es vótak, olyanok, hogy jaj, Istenem. Most nincs, met az ifúság el van menve. Mentek ki villákvál, kaszákval verekedni bocsúkor. Mámá rendezi... Nem vót akkor annyi ital, mint most, nem kaptál. De a legények kikeresték úgyes, mágázinokból, Fundu Rekecsinből vették a bort, met nálík nem vákták ki vót a szöllököt, ha marattak kápítálistok, megmarattak a szöllökvel, s bort kellett vegyünk tölík, bocsúkor es.

Ők jártak le ide kapálni, vótak földjeik Csíkba, ott ki, hol nem bírtak menni traktorok, ott felosztották. – *Volt-e olyan, hogy a discotecába összepótoltatok, és együtt vettetek egy bidon bort?* – Há, hogyne! (*kacag*) Há, magadra nem bírtál innanyi, kellett valaki. Műk a leányok es, vótak, hogy meiknek több vót, akkor montuk, hadd el, met hozok egy bidon bort. Gyűltünk essze. – *Populára zenét tettek-e a discotecába?* – Vót, vót, azt jártuk. Mindent tettek, így es, úgy es. – *S ki rakta a zenéket?* – Ez, Mátei Pável, neki vótak discjai. Vótak egy darabig a pikápok, osztá vót a casetofon, osztá a megnetofon, s osztá mindenfajta – *Kellett fizetni is?* – Há, vót három lej, vaj öt lej, tettek stámpilát es a kezünkre es, mikor mentünk bé. Ha nem fizetél, kivettek. – *Ott már táncoltak fiúk lányokkal?* – Há, hogyne! Úgy ismerkesztünk. (*kacag*) Úgy ismerkesztünk, há, hogyne. Azéttes mentünk, nem-e? Lássuk meg aszt a fiút, vaj a fiú lássa meg aszt a leányt, úgy ismerkesztünk essze a discotecába, másképp nem vót mikor, misén nem tuttál, ugye falun, ott, ha megláttak, hogy tanácsoltál, vége vót, akkor a discoteca vót, vagy a horba vót. – *Leányokul mit csináltatok, hogy tetszedjete, fontátok bé a hajatokat?* – Ó, há, há! Záháros víz! Vaj montam a cinkáknak, zenyémeknek, montam, sitün, sittük meg a szeget szénbe, s osztá kondorittuk fel a hojunkot, hogy leen kondor, sütős szegvel, süttük fel, vaj vót, csántuk ilyen fancokra, így hogy felkondorittuk, vagy béfontunk sok-sok gecát, hogy osztá így ült fel, na, bár akkor este tarcson ki. (*kacag*) – *Tettetek-e ruhát a fejetekre?* – Discotecába? Nem! Nem. Úgy mentünk, hogy menünk vecsernyére, akkor vót a ruha, de osztá vecsernye után le vót veve a ruha, s mentünk discotecába, nem mentünk ruhába. Há, nem lehetett misére, váleo, kilelték, hogy elmentünk hajdonfejt, akkor meg vótunk verve, nem lehetett. – *Hogy tartottátok, hány esztendőön kellett férjhez menni, megnősülni?* – 20-25 esztendő, 25 esztendő vót a maximum... – *Nem volt olyan, hogy 16-17 esztendőön?* – Nem, nem, a mik üdönkben nem, úgy vót ezelőtt. Még vót egy-egy, még történt úgy es, olyan dolgok, de úgy es... – *Olyanra emlékeztek-e, hogy valakit nem hagyott a táti-ja, mámi-ja, hogy...* – ...ne vedd el, met az ijen, saz, ez szegény, ne vedd el, nincs észtréje, nincsen semmije, ne annak a nénje vót egy... – *Még a ti időtökben is contált ez?* – Há, há, vót, vót, vótak, meikek monták, te ennek a lánya vagy, há, há, egy kicsit vót gazdagecskább, akkor nem nezett ria tyiár szegény leányra, fennebb vót a zorra, vaj hogy vót... Nekünk vót az a izé, hogy nekem a nagyobb néném, ugye leányul vót gyermeke, sakkor vótunk úgy meg izélvel, hogy ahhoz a leányhoz ne menj, met az ojan lesz, mint a nénje, úgy elbornálja, vagy behúzza a csipkét a zablakon. Ez vót, csipkét nehogy behúzd a zablakon! Ez arra ment, hogy nehogy hazajöj gyermekvel, hordozósan, vaj nehogy elvedd te annak a leányát, met azaz nénje, né, ilyen vót, úgy történt, s izé, meg vótunk márkálval tesvérek es, egy miatt. S akkor nem lehetett csinálni eszket az izéket, ne – tudja, nem, a zavortokat – akkor ugye nagyobb vót a frika a zanyának, a zapának, me tutták, ilyenek nem lehet törtéjenek, s mindig avertizálták meg, hogy elcsaplak, de vigyázz magadra, csipkét ne húzz bé zablakon. – *Fontos*

volt, hogy maradjatok tiszták. – Igen, igen, ez fontos vót még a műnk időnkben. – *Voltak olyan lányok, akik könnyebben csókoltak, öleltek?* – Még vótak, vótak, de, depinde, hogy tutták a frikát hazunna, hogy tutták hazunna, met vót olyan, hogy nem semmi, elmenen, ne jöjjon gyerekvel haza, el lehet, mennyen, csak ne húzza bé csipkét a zablakon, így vót, meik kurtán vót tartva, meik el vót hagyva, mennyen hoa akar, csánjon, amit akar, vót úgy, há. – *Titeket ki tanítgatott ilyen leányos dolgokra?* – Mámánk, há. Monta, hogy eléjő egy idő, mikor így lesz, s úgy lesz, s így kell csinálni, s úgy kell csinálni, s az meg vót mondva, hogy úgy járj, met immá, ha hezzád ér egy legény csak az ujjával es, akkor hordozósé is maradsz, ez bé vót verve a frika belénk, nem lehet, hogy hezzánk érjen, nem lehet... – *Mikor kezdtek oláhuul beszélni a faluban, az hogy volt?* – Otthon magyarul beszélünk mámamval, s most es. Gyermekeimvel nem, met gyermekeinket tanítottuk oláhuul, met menen zeskolába, sakkor tudjon, nehogy mondja valaki, hogy né, ez nem tud még oláhuul. – *Összebeszéltek a barátaitokkal, hogy így csináljátok?* – Nem, nem! Mindenki, hogy akarta. Ki, hogy akarta, úgy edukálta a gyermekeit. Én még beszélek így magyarul a leányaim előtt, műk ketten es beszélünk magyarul (*az emberével*), értnek, met jártak magyar eskolába es, tudnak. – *Volt-e otthon arról beszéd, hogy ti kik vagytok, magyarok, katólikok, oláhok?* – Vót! Műk, nálunk, tudom, hogy meg vót títva, hogy ne menj el az ortodox után, ne adódj el az ortodox után, met nem az az Isten, vaj. Nehogy elmenj a zoláh után! Há, elvágom a nyakadot, nyakadot a fécivágóra teszem. (*kacag*) Nem lehetett, hogy oláhval beszélj, vagy véréd legyen. – *Bákó messze volt-e nektek?* – Mentünk keresztül a hegyen, bé Dózsán, szasztán trénra bé, vonatra bé, valami egy óra s valami. Hogy vót az, hogy jut eszemre, hogy én, hogy tonultam meg Bákót, hanem mentem velik, mikor kicsikék vótunk, ugye, vettek el velik Bákóba, sakkor rendre-rendre megüsmertük, hogy hol kell felülj, hol kell leszállj, meik mágazinba menj bé vetkecselni, tuttuk Lucseafáru, Universal, Junior, ezek vótak, tuttuk a piaca ott, még mi vót, ott elé. De mondom, hogy szoktuk műk meg, menjünk velik, sosztá eléjött egy idő, hogy akkor nem mentem el magamra, hanem mentem egy leánkával, prietenával. – *S ezt hány esztendősen?* – Ó, hát kellett lejek, mondjuk 17 esztendősen majd kám elmentem Bákóba, elmentem, de így ketten, nem magamra. De úgy, hogy opáinkon, mámainkon keresztül, hogy ők vittek. – *Adzsudra, Onyestre mentetek-e?* – Nem, nekünk Bákó vót a vetkecselő. Jártam gyalog tátával Onyestre, vót egy tehenünk, elattuk. Kápotára jártunk búcsúba, kománk es vót, nem tudom élnek-e bár, kettő es van. – *Emlékszel-e, mikor jöttek először a „magyarok”, milyen volt?* – Hamarábbi magyarok, mikor jöttek, inundácia után, jut nekem eszembe, akkor jöttek, segítettek. '91-ben. Magyarokhoz jártam '86-ba (*elvéti, 1996-ban!*), jártam pápa látásra, mindcsak a fundurekecsiniek vittek vót el, táncoltunk es, akkor fundurekecsiniekkel, Pisti Andrásnéval jártam el, eljött vót a pápa Ungáriába, leghamarább, mikor én jártam. – *Mit tartottatok a „magyarokról”, mindent értettetek, amit beszéltek?* – Nem, nem mindent! Jut eszembe, mikor vótó az a nagy víz,

leány vótam, mómám járt kollektívba, ugye, honn vótam, s jöttek a magyarok mincsak ilyen segítségekvel. Nem tudom, nem jut eszembe, hogy jöttek bé hezzánk, hogy én vótam honn, saggyig kérdeztek, hogy honnat tanultam meg magyarul, s montam, há mómám s tátám úgy beszélnek, s aszongya, románul tucce, s mondom, megtanultam a grödinicába, met ott foktunk műk románul tanulni, há. Csudálkosztak, való, hogy miféle para, miféle... s műk es aszt gondoltuk, váleu, jönek ezek hócok, ezek ki akarják lelteni, hogy miféle, s hogy minden módul elment a gondunk, s féltünk, hogy beszéljünk velik. Féltünk, méghá na, minek jönek ezek bé házba, s háha jönek lopni, háha elvesznek, lehet. S asztá keresték, leszerették eszt a módot a zingekről. Jöni foktak, kérték a varrott ingeket. Elattuk, mint a tátottak. Hosztak a víz után sok segítséget, segítették a falut. Úgy vót, hogy mentünk a zünókkal, s akkor láttuk, két köjök, vagy egy cinka s egy köjök, nagy ránica a hátikon, mentek le a patakon, s akkor tuttuk, ezek magyarok, met ezek jártak, s pózákat csántak, mifélék, s akkor aszt tuttuk, magyarok. Masint nem láttunk ott le Mokánba, telefonok nem vótak. Innapban kitettünk egy casetofont zablakba, sakkor a zénekelt nagyon, hallták a szomszédok es, műk es, disztrálótunk, úgy vót akkor, rágyiut kitettük, eléjöttek a rágyiuk. – Mikor a fehérség kellett, hogy szülessen, akkor telefon semmi a faluba, semmi, értie, éppe Gösténybe mentek, mikor Ágnis született, úgy futott a tesvérem ki Gösténybe, ki, ki ott a Veres vadalmánál, nem vótak telefonok, semmi, addig lehetett üljön a beteg, míg eljött a szálváré, hogy elvigyék. De nem es kellett elvigyék, met osztá akkor vótak öreg fehérségek, meikek értettek, hogy mikor szül a gyermek, tutták, mit kell csinálni, s mindig vótak születelvel. Nekem kettő vót szülve Bákóba. A bábák azután jöttek, s dörgölték. – A betegágyba akkor, én is dörgölödtem, van egy szomszédom, meik... – *Na várj, először azt meséld el, hogy ismerkedtek annak idején, te hogy ismerkedtél Jánossal?* – Jánost, én mondjuk, üsmertem, met járt haza, bácsimval, Ionelval, kolégok vótak, sakkor úgymég jött haza, még hezzánk. Üsmertük egyik a másat a faluba, nem vót olyan, hogy ne ismerjük, sakkor mentünk fel, ott fel, úgy montuk, menünk fel, úgy fel, hogy mentünk a csentruba, nekünk úgy vót, hogy mámi elhagy, hogy menjünk fel, ott fel, műk ott lent ültünk, és engettük fel, nem montuk, hogy csentru, műk úgy tuttuk, hogy menünk fel, ott fel. Sakkor, ott a csentruba még jácottuk ott a porkát vaj, osztá, én nem értem a horbákat a templom előtt, nekünk a discotecák vótak, sakkor vettek el egy táncra, sakkor fogtak neki kérdezni, hogy minha nem tutta lenne, minek hínak, s hány esztendő s vagyok, s akkor szoritott meg, akkor tuttuk, hogy valami, valami közöttünk izél – na, akkor szeretlek, szeretőd lesz –, há, há, osztá monta, nem akarsze, hogy este elkésérjelek, vót magyarul es, monták, monták olául es, nu vrei să fi prietena mea? Ez vót így, sakkor elkísért egy este, sakkor aszonta még, hogy eljő, sakkor tuttuk deja, prietenok vagyunk. Osztá jártunk a guzsaljasba! – *Csipedtek-e, gidiláltak-e?* – Aszt montuk egy este, magyar háznál, zasszonyokkal, most nem úgy van az, ezelőtt csipték meg, csiptek meg, csipték meg a csecsedet, vaj

üttek egyet a seggedre, vaj, most nincsenek azok az üdők. Csiptek meg, való, mentél, csiptek meg a kölykök, az vót, agájtalt – szeretett le, legyél szereteje –, há, há. – *Te mikor szóltál otthon, hogy ne, János vagy más hazakísért?* – Nem tutták ők, hogy hazakísért, met nem lehetett, tudják, hogy a legén hazakísért, de úgy vót úgy 16 esztendősen, vót prietenom deja, mentünk discotecába, nem tartották aszt, hogy kell leél 18 esztendő s, vaj. – *Horbát nem értétek a templomnál?* – Nem értük. Úgy osztá kilelte falun, met jártak kollektívhoz, sakkor zasszonyok tutták, vót más leány, meik megmonta honn, hogy ne, ez avval ment haza, vaj egy másik másik legényvel ment haza, sakkor lelte ki másót, nem montuk műk meg. Vaj elmentünk diskotecába más faluba, akkor már tuttuk, hétfő este kapjuk ki verést, met akkor hétfőn este ment el kollektívba, sakkor monták meg, kendnek a leányai jártak át másfaluba discotecába, sakkor akkora veréseket kaptak (*kacag*), de na. – *De minek haragudott ilyenkor?* – Mét ment el ebből a faluból, sa faluba sem szerettem – vótak a félések, nehogy úgy maradj, nehogy kacagion a falu, ez vót az izé, nehogy béhúzd csipkét a zablakon. – *S akkor?* – S akkor beszélünk sokáig, hittam bé, me elég annyi, elkísirt a legény, elkísírte. Há nem hagyott egy fél órát es, met rikojtott be, gata, elég annyi, háj bé! – A zuram nem vót olyan, ő szidott, hagyd békit te megnyit beszél. Vagy vót egy bék künn, sakkor ő aszt mikor gyúltotta el, alitta ki, aszt tuttam, hogy kell jöjjen bé, há, vótak ilyen szemnok. (*kacag*) – Esztrikt vót, de mondjuk attól, na, történt minden módu akkor es. Akkor meg vótak jegyezvel a zolyan leányok, mint műk, sokat szenvettünk arra neszt, hogy néném, ugye, született gyermeket leányul – meik Hárgitán van, Hárgitára van menve. – *Vele hogy történt ez?* – Hát hogy történt, egy bocsúkor vót, eejött egy másfalusi, ott leszerette, vagy mitcsinál, eljött még vagy ketszer, háromszor, eljött, és akkor készen vót... – *Akkor nem falusi volt a legény?* – Nem, dózsai volt, egy dózsai hiábalavó, de én nem bírtam kilelteni, hogy hogy vót, sasztán kileltem, elmentem én, hogy... bémentem az édesanyjához, bémentem, s megmontam nekije, saszonta, hogy há minek nem öröztem a leányomat, nem egy hektár vót, aszongya. Úgy monta! Sakkor eljöttem, s elmentem, mekmontam a papnak, tisztelendőnek, annak ott Dózsába, lerendesztem a papnak, s a pap odahította zanyját annak a legénynek, mekmonta nekem es. Bémentem a leányomval, mekmonta, ne ilyen s ilyenkor jösz ide, s őt es hívjam ide. Én bémentem a leányomval, de ők nem jöttek oda. S akkor eny nyibe maratt, s nem vót többet, mit csinálj, kacagtak... akkor erőst csúfolkottak azokkal, leány meik úgy maratt terhesen. Csúfolkottak, kacagtak népek, vaj de capul nostru, mivel mentem el evvel a gyermekekkel. – *Nem akarták, hogy összedódjanak?* – Há nem es jött idefelé többet, nem, nem jött idefelé többet, osztá úgy maratt. – *A leánya sem szerette volna?* – Mit tudom én, ha nem vót szeretője, csak eljött ketszer, háromszor, s többet nem jött, s akkor es eljött, hogy csúfolkodjék vele, a bätut joc de ea, többet nem jött, s nekem hagyott nagy necaszt, erőst sokat sírtam akkor, jaj, Istenem! – Szemérem vót erőst akkor. – *De a pap nem mondta ki?* – Dehogynem,

kimondták akkor, kipredikáltak, sakkor mikor vót a gyermeke, kellett üljön a gyurtyával a zotár előtt, hogy kizélje a vétkeket, három misét kellett hallgas, úgy gyurtyával, értie, há. – *Ez mikor volt, melyik esztendőben?* – Ha nekem jut eszembe, kicsike vótam akkor, vót vaj '74, az ő gyermeke együdüös velem, há, azé nem tudom csak, mit mondnak ők, há. Asztán, gondolja meg, jut eszembe, még vótak olyan leányok, meiknek vót, ő aszt kellett kiszvenvedje gyurtyával pap előtt. – *A '80-as évek elején?* – Maj, maj! Maj elé nyolcvanig úgy vót. – *Ki volt a pap akkor?* – Vót Gál pap, azelőtt vót Eduárd, vót Györgyina, Györgyina pap ideibe, maj kám úgy, sok pap vót, nem tartod észre zegészet. – *De azért rendszeren megkeresztelték a gyermeket?* – Hogyne, há, rendszeren megkeresztelték, há, nem vót baj avval, az muszály vót, hogy megkereszteljék, papok nem izéltek ebben, osztá míg megszületett a gyermek, valeu helyrejött a zegész falu, valeu szegény, valeu sigy nem kellett lenne, de mikor benne vótál a nyekázba, akkor mindenki rivád vót: sez ilyen vót, sez nem ügyelte, elvágtam lenne a nyakát gyermekem lett lenne, favágóra tettem lenne feit, s asztá mingyá lett zövének es, minnyá. De ugye úgy van, mek kell szöld a másikat! – *Úgy vót nálunk, hogy a szomszéd monta, hogy a mámám nem ügyelte ria, s a nyakát elvágtam lenne, sasztá, mikor nemsokára minjá neki is a leánya a vót.* Há! – Gyermeket szült. Ne szólj meg senkit, met beléesel, nem-e, ne beszélj meg egyet es, met beléesel. Gyermeked van, pácátod van. Vagy vót, meik elhatta a hityjit, sosztá jött vissza, akkor az es ki kellett állja, s kimonda a Cred în Dumnezeut, gyurtyával a zotár előtt, hogy elhatta, hogy elment, soszta visszajött. – *Az vót a büntetés akkor. Szégyellted, met nezett a világ – de ki kellett szenvedje, na, mié, s hogy vót az.* – *Nagy nehezségen ment át a leánya!* – Leányom annyit sírt szegény, nem lehetett misére es elmenjen. Elment misére, mind riva vótak, montak rivája: nem szégyellte, nem tudom miféle. Osztá vót egy fehérnép, veót, asz beszólott templomba, valahogy elcsaltam, hogy fogjon menni misére, lementek a leányok, s elcsalták há – eljöttek e leányok, s elcsalták eszkek a kollégák. – Eljöttek, s elcsalták a misére, s nem akart menni, igen, met aszt monták, ha elmenen, megütik, ha elmenen misére, met-hogy vétkezett, vétkezett, ne menjen bé templomba. Elment misére, sasztá, asztá helyre jöttek. Neszték ott egy darabig, hogy valeu, nem szégyelli, s minek kellett így, minek kellett bémenjen a templomba, minek kellett bélépjen a templomba. Értie, erőst nagyba mentem el én a gyermekemvel! Zisten ki fenn van, mindenkinek visszasírítte. Mindenkinek visszajött, helyrejő, beszédjeik, meiket monták riám, zövérik jött, met ők is pãitlakt osztá. Osztá elhallgatott a népség, értie, osztá többen foktak lenni, osztá nem montak semmit, osztá. – *Mit is mondott az az asszony, aki beszólt a templomban?* – Hát, imá mentek fel a kórusba, értie, nálunk mentek fel a leányok a kórusba, így fel, s ezek a kollégái a zén lányomnak, a terhes leányomnak, hitták, menjen fel, s nem akart menni fel. Nem akart menni fel, s egy része leány ment fel: nehogy feljé ide, szégyellld magadot, nehogy feljöjj. Vót egy fehérnép, úgy monták Sándor Gyurkáné, aszonta, nektek miféle bajotok van

evvel a leányval, mahónap tük es így lesztek, s hagyjatok békit, menjen. S nem ment fel a leányka, mekszégyellte magát, hogy emezek mondikáltak rivája, hogy ne menjen fel, met neki nem illik felmenjen. S osztá nem ment fel, vót egy törpes asszonka, riva szólott, hogy haggyanak békit... *Úgyhogy mindenkinek visszajő, értie, nekáz.* Akkor vótak rivám, asztá jött más, még más. – *S aztán emiatt tégedet is.* – Igen, ez miatt vót, met hány legényvel beszélünk a foluba, hogy..., akkor aszt monták, avvol ne beszélj, met annak a tesvére, nénje ilyen vót, olyan vót, s ő es olyan lesz, ez es olyan, meg vótunk bornálva, hogy nem vajunk jófélék, nem vótunk a legényeiknek valók. Vót úgy egy vérém, hogy eljött a zapja utána, hogy te, eszt koptod, eszt, meik nénje gyereket csinált leányul? Elvette a fiát a kopuból, s elvitte. Vótak ilyenek. – *Dávidok vótak Rákosból, onnat.* – Elvitték, szemérem vót, s húsztuk aszt elé, s most hála Istennek nem úgy van. – *Volt úgy, hogy lekurváztak?* – *Văleu, mennyit, de mennyit!* – Sokat húsztunk arra neszt, met vót úgy – nem es tudja ő –, de sokat, annyit bögtém, mikor télbe mentünk, s a hóra fel vót írva, Lenuța kurva, vaj, ca sora, vaj, vótak ilyenek, nagyon rosszulesett, nem tuttad ki írta fel, de mek vótunk jegyezve, örökké meg vótunk jegyezve erre neszt, osztá idefele mekszokták, met történt több, s mentek. – *A te generációdban történt-e ilyen?* – Nem. *Úgy vót, ha hordozósé maradt, nem tutta senki, de el es adódott abba a züdübe, s okkor hamarabb mekvót a gyermek.* De akkor es mek vót beszélve, megcsalta, még nem vót nyirásza, meg vót csánva a gyermek. Okkor es lemonták, legyalászták, hogy nem ügyelt magára. De osztán na, minél idébbi, minél jobban... – immá most liberok, mennek most... – *Jánosod szülei nem szóltak meg, volt ilyen problémád?* – Vót nekem es. Csak megértette János, met arra szerencsém vót, hogy járt dologra, s akkor más módul gondolkozott, mint ezek a honnvalók, mint ezek itt nőnek, s csak aszt hallják elé. Meik elment dologra más városba, mint ő, dolgozott Tîrgu Ocnán, másképp gondolkozott, másképp látta zéletet, eszt. S akkor nem vót vele probléma, hogy mongyon vaegyszer valamit soha erről. Zanyja igen, zanyja, mámókája. Szegények vótunk örökké, falunak mük vótunk a szegényegebbek, met sokan vagyunk, s... – s nem ügyelünk rivájuk. – *A zén gyermekeim csórén nem mentek, étlen nem ültek soha. Annyira dógosztunk a zuramval, hogy felneveltük őket...* – Nem tudja senki, hogy éltél a zéletbe, sokan vótunk, sok kellett, de ők dógosztak, tátám örökké hozott kenyeret, mámám járt kollektívba, nem ültünk étlen soha, ünő vót, tejes ünő, soha nem vót, hogy ne leen mit együnk, soha. – *Ójnyesten dolgozik vala, s régvel hazajött, methát ment el hétfő régvel, szombaton jött, de ő hazajött hétbe egyszer, egy nagy ránica kenyérvél, gyermekeknek hozta, leen mit együnk. S régvel köt fel, s ment vissza.* – Vagy nem ment el kollektívbe, hogy ne leen étel hagyval. – *De Kápotára kellett kiemenjen, erdőkön ki kellett menjen oda. Mentek dologra a zemberek, innet oda jártak Ojnyestre dologra, gyalog.* – *Felnőttünk annyira, mentünk napszamba, csántunk parát, mentünk a fermáknál, szöllőre le Páncsura, Foksánba, Pitestre almaszedni. Esszejártuk, csánjuk vaegy*

fránkot, leen egy rongyunk nekünk es, să fim în pas, meikeknek vót. – S attól az anyémek es olyan tisztán mentek, mint a másé. Mindent vettünk nekijek, ne mondják, ne, ezek szegények, ezeknek nincsen. Epepe úgy vót, mint a bogátaşoknál. – Há, monták, attól monták, hogy ilyenek vagyunk, olyanok, s nincs észtrém, s nincs ulyan, s nincs ulyan. Mikor eladóttam ugye, mikor eladóttam māmómékhoz, met még nem vót készen a ház annyira, sakkor vót egy asszon, meik odajött s hozott egy darab lepedót neköm, aszt gondolta, hogy nekem nincs észtrém, egyféle tarisnya izé, olyan, hoszta, sakkor, mikor felmutalódtunk mi ide, okkor felhosztam az észtrét, sakkor eljött az az asszon māmómval, s aszongya, hogy van észtréd? Sakkor én zó lepedejét, meiket atta, én letettem a földre, há, sakkor hogy, há neked van észtréd, s há mondom, hogy gondoltad, tyár csoré seggemvel vagyok, met örökké úgy monták, hogy ezek olyan csoré seggűek, ezek ilyen izék. S mondom, hogy gondolta, nekem nincsen, én nem dolgoztam honn, nem vartam, nem szóttam, nem. ..., de úgy gondolták, na, sokan vagy, s nincs. – Akkor nagy észtréket csináltak, értie, jöttek a szekerekkel a nyírászáért... – kellett vigyék a zésztrét, párnát, mă rog, hogy, kinek mennyi párnája van, mennyi, mekkora észtréje van. – Attól vót a zenyémeknek es, osztá meklálták, hogy nem vótunk chiár epepe olyan... , mondjuk szegények vótunk, de kikerestük, hogy leen nekik es úgy, mint a többinek. Nem vótak, hogy ne legyen. De Isten eltötötte, most egyformán van mindenki. – *Aztán eljött az üdö, hogy Jánossal elgondoltátok, hogy egymás mellett maradtok?* – Há, jött elé a züdö. Jut eszembe, hogy elé 20 esztendeig mék húzott a szívem, menjek discotecába, táncolni, s szép vót, s minden. Mint 20 esztendőt bétötöttem, nem még vót az a kedvem. Ígyhogy parcă megizélt a zelmém, hogy nem még érzetted, hogy kéne táncolj, érzetted, hogy ar trebui să te retragi, kicsit elhúzd magadot, met többet nincs az a kedved. Jó az instinct, ez, hogy, s akkor ő es mincsakúgy, ezt beszéltük el, hogy ki mit érez. S okkor monta, hogy aszongya, hiszem, hogy immá az az ideje, hogy összeházasodjunk, aszongya. S akkor úgy osztá onnat indult, mentünk a paphoz, ugye, hogy osztá lekezelt a pap. Más volt. Lekezelt, összetette a kezünköt. Kihirdették. – *Ti mennyit beszéltetek?* – Hamarabb vótunk egy esztendőt s hat hónapot együtt. Osztá elment katonának, s elhagyott. Mikor hazajött, osztá elhagyott, elment más gedzsika után, osztá összejöttünk, még egy esztendőt beszéltünk, úgy montuk akkor, hogy beszéltünk, s osztá elvevődtünk. Má osztá ő es vót egy 26 esztendős, én 21. – *Hogy volt a leánykérés?* – Ó, de eljöttek, mikor meglálták, hogy hogy van, akkor zanyatárs megállott magában, nem mondott többet semmit. Addig aszonták, nekem sok gyereke van, s nincs semmim, semmink ezeknek nincsen. – Akkor többet nem még kommentáltak, ne vedd el aszt, met ilyen, s ne vedd el aszt, met olyan. De akkor, amikor odaértünk arra az izére, akkor eljöttek leánkérni. – Most es majd mindennap feljő, szereti Lenut. – A nyirel ugye, esszegyütti zembereket, met akkor zemberek mentek leánkérni, nem a zasszonyok. S akkor összegyütte a mosujait zannya felöl, a zapia felöl, zembereket, sakkor bójöt-

tek leánkérni. – Jött a māmója es, hozott egy... – igen, a māmó jött, ő, de mondom, hogy a zemberek jöttek akkor leánkérni. Készigettünk, csántunk göluskát, csántunk leveket, akkor leány el kellett bújjon, meg kellett keresse e nyirel – mük tettünk más leánkát, Modit tettük neki, felötöttük szépen, oda attuk a nyirelnek. – Akkor es vót, valamit montak, hogy eljöttek, nem tudom, hogy egy galambcskát megkeressenek, valamit montak ezek a zemberek, s tréfálkottak. Akkor terítettünk asztalt, s ittak s ettek s tréfálkottak. Esszeöntözték a kezeinket, összetették, meg kellett fogjuk a nyirelvel a kezünköt, sakkor egyik a zemberekből leöntözte borval, keresztet csánt, na immá meg vagyunk esküve. Elkaptak, most megengették a zanya, zapa, hogy a leányik el lehet adódjék. – *Te, hogy érezted magad?* – Én örventem, met el vót beszélve ugye, hogy immá mindenki házához kell húzzon. S örventem, hogy na, megvót minden úgy, ahogy kellett. – *S meg is nyugodtál?* – Megnyuguttam, hogy arra tuttam, hogy az ejim. Oszt, akit szerettem, oz után mentem el. Met én, mint a zemberemet megüsmertem, mikor kinyittam, oszt mondom a leányaimnak es, én, mikor megüsmertem a zemberemet, kinyittam a szemeimet, minha csak őt üsmertem lenne. S ez vót az én kedvencem, ő. Akármeikkel beszéltem lenne, mincsak elmentünk a discotecába, nekem a szemeim utána vótak. S akkor az nyugított meg, hogy tuttam, hogy avval a fiúval vagyok, ameiket én szeretem. Nagyon szeretem. S ez vót a nyugudalom, de azután, azután jöttek a gondok, hogy vajon jó leszek-e, vajon tudok lesz-e főzni, vaj elügyelni, vaj valami. Szerencsénk vót, hogy vótak a zanyák, s zanyósom, ez a māmóm, nem rossz asszon, sokat segét, sokat. S úgy átmentünk mindenem. Vót nehezséges, minden. – *Miután eladódtál, beszéltétek-e Jánossal, hogy mennyi gyereketek lesz? Vagy mennyit az Isten ad, csak épp 10 ne legyen?* – Nekem 11 vót! Úgy vót, hogy igen, számítva vót a gyermek. Nem úgy, hogy mennyit ad a zisten. Met így vót ebbe a zidőbe. Megvót a hamarábbi, ugye, akko aszt montuk, na jöjjön a kettődik es, két esztendőre mek vót a kettődik. S akko nyóc esztendőre még vót egy. S akkor aszt mekkértem, hogy akarsz, legyen, vagy ne legyen? Akko aszt monta, hadd el, még egy legyen. Nem montuk, hogy fiú, pedig kívántuk lenne, hogy leen fiú, de nem. Met ő el vót menve sok esztendőt idegeny országba, s osztá mikor mekszunált, montam, na, vagyon, de leán, sasongya, ha leán nem mincsak ételt kell adni enni. Nu tot mîncare cere? Ha fiú, ha leán, mindegy. Sakkor megbisztam magamat, hogy jó, hogy nem monja hogyhát miét nem, dezamăgit ilyen. – *Minek, volt, hogy...* – Hát szerettük lenne mindaketten, de na. – *S az előbbszöriben volt-e, hogy na, akkor fiú legyen az első?* – Nem. Nem. Vártuk a leánt! Leánt vártunk, mető, ők fiúk vótak tesvérek, négy fiú. Nekünk vótunk leányok es, legények es, nálunk a zén familiámba, de nála a familiába csak fiúk vótak, sakkor a zén gyermekem, a leányom vót a hamarábbi leánka nepot. S hamarábbi nepot es, met a zemberem a legnagyobb. Sakkor nagy öröm vót ott náluk, hogy immá van egy leánka, nepoţica ilyen közöttik. – S osztá még vót kettő, sazok es leánkák. S immá, nekik csak fiak, s ezek leánkák. – S vannak nepotoc, nekik,

Kotyor Tamás Lenuc nuntája

mai mult leány van, csak egy fiú van születvel a zegész tesvér közül. Csak egy fiú. Eddig mind leánykák vótak, a zegész. – Mikor előbbszöri gyermekeiddel hordozós voltál, vagy utána is, volt-e valami, amitől az anyák tiltottak? – Há nem. Dologra jártunk. Nem es ézzettük, hogy hordozósok vajunk, vagy megszünjük magunkat a dologtól, vaj, nem. Esz monták, mit ad a doktor, pasztilet, ne idd meg. Aszt kálciut, met atták a doktorok, hogy igyál kálciut, met nő a gyermek, s rossz lesz megszületni, s miféle. (*kacag*) Ez így, de nem szüntenk semmiről. Az még vót, mikor megszületett, hogy vót egy olyan pātuťom, e gyermeknek, hogy lettem mellém a gyermeket, hogy félttem, hogy nehogy réa vessem a kezemet, vaj valami, s mikor meglátták, hogyö félrealuszik a gyermek: hogy nem lehet ilyet, hogy te férealugyál a gyermekettől, há, hogy, ilyet nem lehet, háha megnyuvad, háha így, háha úgy, s akkor ki kellett vessem a pātuťot, hogy a gyermeket mellém tegyem. Miféle anya vagy, hogy a gyermeket férretted! Ezek vótak, ilyen premonitiák, miket tuttak ők valamikortól. – Elaluszol, mondjuk, elveted a kezedet, lehet így, no, férreveted, rivaveted a gyermekekre. – Igen, de férrettettem a pātuťba, akkor es nem vót... – Én nem tettem egyetes a patuťba, mind mellettem nőttek fel, zegész, egyet sem tettem el. Zuram es olyan vót, hogy ő es odabút a másík fálibe, s úgy szerette a gyermekeket, megölelte. Mondom vala neki, ne tegye a kezit a buba felé, met megöbred így álmában, mondom, s ria vet. Ne félj, met én nem vetem riva, úgy szerette. Szerette a gyermeket, nem

vót probléma vele. – Mielőtt megkeresztelték, összegyűltetek-e, hogy megferesszék a babát? – Há, nálam vót a hamarábbinál es. – És téged is? – Há! Vót bábaasszon, met úgy tanultuk hazunnat, hogy kell bábaasszon. Sakkor jött a bábaasszon, s dörgölt két hetet vagy mennyit, minden nap, sosztá akkor a zutojáni nap fősztek egy nagy kazán feredőt, olyat, dudókvál, mifélékvél, s abba a kázánba bétettek bubával zölödbe. – S e bábaasszon, asz meik dörgölt, asz feresztette a bubát meg, kivette, s osztá vette őt. Dörgölte na... – Há, há, utojáni dörgölés. Sasztán azutántól... – S megfogta nyakától a babát? – Há, szettem ki én es, mikor feresztettem a bubákot, foktam meg a feitől, s tettem fel a ... – Mit mondtak, miért kell így megfogni? – Hogy ne szoruljon fel. Hogyha fel van szorulval, akkor nem egenyesedik, visszaszorul. Zöregék sokat tuttak, úgy csináltuk, hogy monták. (*kacagnak*) – De vót, hogy a gyermek, ha szopott, s így tett, kunnyogtatott, akkor ó, fel van szorulval, híjuk a bábaasszont. Akkor hittuk a bábaasszont, sasz dörgölte meg gyermeket, szépen, undélémnval. – Édesanyám eröst szépen tutta dörgölni, ő es így dörgölte zenyémeiket. Neki is kilenc vót, mámámnak. – Akkor sok gyermek vót. – Annyin jöttek hezzája. Jöttek fel, vót mámókám, édesapámnak e zanyja, jöttek fel onnat Bándrábuloktól, Bándrábul Illésné, jó vala fel, kanna a kezibe, vízvel. Vette a csorgótól a vizet, ott a csorgótól... Jött fel, s mondja mámókámnak, váleo keresztanya, még feljöttem. A jól tetted, Magdó, feljöttél. Vessen vizet, úgy fáj a fejem, hogy nem tudom, mi van velem. S vetett mámókám

vizet, s megmozsgyott, ivut, s meg vót jöve. Ez vót a zurusság azelőtt, mondjuk ezek vótak. – *Hogy vette a vizet, arra emlékszik-e?* – Halltam én es, monták, hogy, hogy es monták? Kék szemű látta, zöd szemű látta, feteke szemű látta, Bodogságos Szűz Márja meklátta, s ennek a bubecskának a fejit meggyógyította. Monta el háromcor, aszt elmonta, hánt bé szeneket, vetett bé kilenc szenet akkor, de most idefelé három szenet, hármat vettek bé utóján. Osztá vetett keresztet, s bubának csepegtetett bé szájába, mekmost mejjecskéit, feit, mek vót gyógyulva. – *A keresztet mire vette?* – Csiporra, csiporra es vetett keresztet, innye szépen. – S osztá ment s izélt ki fére belőle, így. – Feinél mekmosta, homlokecskáját, bé szüvinél. – Cseppeket így bé ujjával szájába. Úgy tonoltuk a zöregektől, úgy nőttek fel a zenyimek. – *S hogy ne igizzék meg?* – Hogy ne igizzék meg, akkor csánt keresztet a talpára s a homlokára. Hogy aszonta, akkor igizzék mek, mikor a talpát igizik. Vaj csántak, jöttek vala hozzánk fel, vettek ilyen kormot a plitáról, s tették fel a bubának a homlokára, hogy aszonja, ne nezzék direkt a szemeit bubának, hanem aszt, hogy akkor aszt nem igizik meg. Há. Mentünk misére, feltéve egy kicsi kormot, s így ne a homlokára. Akkor ezek vótak a zurusságok, értie. – *S hogy ne vigyék el a tejedet, arra mi volt?* – Mikor mentek el, akkor kellett szakasszanak egy cérnecskát – bernyicodból, s felvette a gyermekre, hogy teit ne vigy el. – *S mondtak-e valamit?* – Nem. Állj meg, hogy szakasszak egy darab cérnát, hogy a tejedet ne vigyük el, sakkor vették fel oda a bubára. – *Keresztelő előtt jöttek-e azok, akik komák akartak lenni?* – Nem. Jöttek regyinába, hoszták. Tesvérek, szomszédok... Hosztak pálinkát, pisenyt, egy kilu bort, plecsintát sittek. – *Mondogatták-e, hogy kire hasonlít a gyermek?* – Hogyne! Jaj, hát drept a zapjának szemil, mámókájának a zorra, vaj szemei apókája felé, vaj. *(kacagnak)* – *A fiúkat inkább az apjára tették?* – Zapjára, zapjára, há a fiakat, s a leánkákat... Osztá, ha nem szemilt a zanyának. – Egyik látta, hogy szemil a zapjának, másik aszt monta, hogy nem, met a zanyjának szemil, másik monta a mámókájának, így hogy nevezték a gyermekeket, há, há. *(kacagnak)* – *Voltak-e olyan tréfabeszédek, hogy ez nem szemil senkire...* – Ki tudja, honnat van ez, ki tudja, kitől van ez, ej, há, monták a zannya egy, de a zapja nem tudozik, há, há. *(kacagnak)* – *Tartották-e, hogy ha elapadt a teje...* – Átolfejtek egy kövön, átolfejtek, vót, vót. – Hogy monta, kend, megdeszküntálták a zünőnek e tőgyit, met megkövesedett a tő a tőgyibe? – Há, há, s dudót, Lenuc, hogy mongyák, abramasca vót akkor a dudó, szélfü, így meggyútottuk az ünőnek, a tőgye alatt, így füstölted meg. – Vót anume bába, meik descöntálta. Tutta, mit kell mongyon. – *De az anyának is átfejték a kövön?* – Nem, eszt nem halltam. Vaj vót árpa szemünkön, ugye, s vót Lörinckéné, sallóval. Örökké mentem, nekem vót árpa szememen. Sakkor monta: árpa, árpa, én mekszántlak, én mekbornállak, bévetlek, kinössz, leváklak, learatlak, kicsépellek, esszeraklak, így, sasztán aszonta, hogy valahogy teljen le esz a zárpa, mint eltót mezőről a zárpa. Sakkor aszt elmonta háromcor, sakkor a bernyicából szakasztott egy darab cérnát s felkötötte erre a nevezetlen ujjunkra, vaj meik, nem es

tudom, ez-e, ez, felkötötte, saszt kellett tarcsuk, avval a cérnával asztá megjárta szemünk, felkötötte zujjunkra, sasztá aszt a cérnát hordosztuk, míg letőt a zárpa. De azután letőt, mit ő mondod, desküntálta szemünköt, Lörinckéné, jut eszembe. – *Mikor hordozós voltál, kívántál meg valamit?* – Há, há, megdoriltuk téjfelestúrót, vaj tészént. – Vót egy jó komasszonyom nekem, s annak zembere ott csinált zesztenát nálunk. S én Marikával vótam, vaj nem tudom, meikkel vótam én. Csak eszembe jutott mien jó lenne e zorda, eszembe jutott mien lenne meleg máléval, de én rosszul lettem. Vasárnap elmentem misére, nem tuttam mektürni, mikor kitőt a mise, hogy én aszt a szót mek ne mondjam nekije, hogy mit paciltam én. Mondom, ne komasszon, mondok valamit, de nem hiszem... Kend mondja meg nekem, mi kell, aszongya. Tudja-e, mondom, úgy dorilom a zordát, morzsa meleg máléval egyem. Le es jött a fejérnépje, annak a csobánynak, oda zesztenához, s mingyá hozott nekem. Há kellett-e egyem, hármat faltam, s többet nem birtam enni, de kellett! Kellett, ne, paciltám, chiar paciltam eszt. Mondják, csak a bábák lelték, de nem való, met pacilsz, pacilsz. Örökké aszt mondgyák, bábák, bábák lelték. Bábák lelte bibona. Há. Bába lelte bibonák! – *Zabogos gyerekekkel mit csináltak?* – Zabogos gyermekvel mit csináltak? Feresztették zabokval. Föszték, mekföszték, sosztá levibe mekferesztették. Zabogos, olyan, hogy hitván vót gyetot a gyermek, s kezdett jöni helyre. S osztá feresztették meg olyan zabval, zabszalmával. Megföszték, csántak feredőt. Vannak sok beszédek, vannak a zöregeknek, hogy nem nőtt, vaj valami. – Vaj vót úgy, hogy mondom, elatták ki a zablakon, elatták. Vót, ez a Márkus Illésné monták, hogy Terézát elattó vót, ki e zablakon. Eszt örökkő halltam, hogy monták. S a léánya vette a zannyának, hogy ingemet eladott vót. De úgy atta, hogy kinek, hogy vót ez a zeladás, hogy beteg vót-e gyermek, s aszonták, hogy kiadja zablakon annak a másiknak, de nem, hogy eladja éppen, akkor az a betegség eltelik, helyrejö, vaj valami vót, hogy így elatták a gyermeket. – *Mikor hordozós voltál, tiltottak-e valamit?* – Mikor hordozós, nem. Mikor megszülettél. Akkor vót, hogy templomba nem mentünk, vízre nem mentünk, nem búttunk ki faluba. Csak bent, meggyig meg nem keresztelték a gyermeket. Béavatóttál, há. Én mektartottam egy hónapot, a zegészvel. Met úgy vót, szerettem én mektartani. Met abba a züdőbe, mekjössz meg. Nem vagy az a pálid, elmeny templomba, beteg légy, vaj nezzen valaki, vaj. Itthon ültem, ety hónapig, aszt a gyermeket feresztettük itthon, ugye este örökké dudókat fösztünk, abba feresztettük. Este, régvél feresztettük akkor a gyermekeket. – *Miután megfürdettétek, bepókáltátok?* – Há! Köttük ki egy oan takaróba, oanba bétakartuk. Mikor megszaratt, mostuk mek aszket a culákat a tekenyőbe. Böcsücske, úgy mongyák magyaroknál, ugye? Mostuk meg abba, vígittük ki, terigeltük ki, s osztá tettük bé bubát. Aggyik ő szökdösött ott bétakarva. – Úgy vót, hogy míg bé nem avat a pap, aggyig nem mesz gyermekvel misére soha. Jut eszembe, mikor Emmát megszülettem, nagyobb cinkámot, mentem le mámómhoz, s mámóm itt van, magazin, hol van, nem mentem a zuton, mentem bé patakon,

le, le, le, ne lásson senkiek. Há! Nem lehetett menj vízre, met aszt monták, apad el csorgó, vaj a kút, vaj reménykettem meg, szomszéd hozott vizet. Ezek vótak. – Én is paciltam úgy, hogy nem vót ki hozzon vizet, na, gyermekek nem vótak nagyok, kicsikék vótak, nem bírtam küdni kúthoz, met Tamás Illés-kééknél kumpónás kút vót. Asztá, úgy atta a zisten, megláttam valami fundurekecsinieket, mentek le Mokánba, met vót darabik, s mentek le kapálni, Herzsán Merikát, ha ismerted, Lenuc. Ment a zasszon, s úgy szégyelltem, s nem vót vizem gyelok. Kimentem a zútyba: mit csinálsz, te, Máris? Mondom, iggyáne, kijöttem vala, Merika, mondom, valamit reménykednék. Momeg te nekem, aszongya. Nem hoznále egy göleáta vizet nekem, mondom, kicsi bubám van, s nem lehet, ki-menjek a kúthoz. Én még kettőt es hozok, aszongya, nem csak egyet. Hozott a szegén fehérnép, soha, mondjám, nem felejttem el, parcá, met ha nem vót vizem gyelok. Gyermekek is ihatnának. – Nem lehetett menj kút felé, szittak essze, aszonták, apad el a kút. Vala, hogy elapada, vaj odajárt vaegy, meik nem avatódott be, sazé apatt el! Akkor úgy vót ne, sasztá idefelé, mikor nekem nem vót bubám, mentek vízre. – Vaj vót úgy, mikor nem esett, vaj sokat esett, gata, most van egy hordozós leány, el kell menjünk, bévessünk a kútba, mit kellett monták? – Keresztet! – Keresztet bé kellett mártani a kútba, hogy fogjon essen. – Elmentek a temetőből. Habarót, ellopták s bétették a kútba, essen. – *Egy hordozós asszonytól egy habarót elloptak, s bétették a kútba?* – Bétették a kútba, béeresztették, hogy ne teccüdjék, aszt még ki kellett vegye. A zöregék annyit felletek, nem tudom való vót, neme. – Ha nem esett, akkor kész, zisten megvert, met most mék hordozós vaegy leány, s nem tudódzik, s nem lelődzik ki. Sakkor most még van egy probléma, hogy nem ess. Leányok miatt, hogy hordozósok, s nem tuggyák, vaj valami. Sakkor mentek, loptak el egy hordozóstól egy habarót, s eresztették be. – *Ki otthon szült, mivel vágta el a burikját?* – Zollóval. Hamarább megkötötte, s osztá vákta el, láttam, mikor vákták el. Én es, ez a Florina, én vótam, mikor született ott. Ő lejött hezzánk: komasszony, há mekkérem, mek kell betegedjem, s nincs senkim. Ő lejött, hogy vigyen fel ingemet. Há felmentem, mingyá megszületett, met olyan kicsike vót. Én nem váktam el ügyes, lehittam, nem tudom ki es vót, Szekál Mihálykáné, lehittam, s osztá, met bábaasszon vót, s osztá elrendeszte ő. – *S ha erősen jött a vér, mit csináltak?* – Há osztá takarították meg. Gyermekházat ki kellett vegyék, kijött az a gyermekhász, sosztá takarították, mosták mek, kötték bé hasát. Csináltak ilyen nagy tövöliug rongyból. Huszták fel a méhéit, úgy nekem es kötötte fel a méhémet, dörgölte fel egy bábaasszon. – *Az ővvel ott mektekerte a hasadot, segy csomó rongyot, hogy felkötötte a hasadot. Felhúszta a méhét, dörgölte, mekfokta, sakkor az mek vót csánva az a csomó, sakkor bétette ide így, s kötötte fel zővvel, s a bernicot a zővre. Hogy a zuter ne legyen leeredve, hanem fel legyen. Jöjjön helyre. Jól foktak azok, erőst jól foktak, met hánycor elmentem, örökké úgy monta a doktor, hogy csántuk e gyermekeket, hogy nem, az uter nincs alatt, mint most. Nem tudják e dörgöléseket, de nagyon használnak azok*

a dörgölések, nagyon, nagyon. Én zegészvel megdörgölöttem, tyár nem vót problémám vele. – Én es. Tíz vót, zegészvel megdörgölöttem. – Monták a doktoricák es, hotyhoty a zuter visszament. – S nem emeltünk, vízre nem mentünk. – Most nem hallod menyecskéket dörgölődjenek. – *S az is még, hogy nem emeltek...* – Nem, nem, örzöttük magunk, egy hónapot, igen. – Másnak vót olyan embere, hogy nem es búsulta a fehérnépet, há mennyen, csinálja. Zén uram, mien vót, olyan vót, ránszólott, de erőst ügyelt, mikor így én beteg vótam, egyébbkor es, tuggyák a leánkák, nem vót rossz, de mikor ivut, akkor... – Ügyelte, kendet es ügyelte, mennyit es, ott vót, menyé háncor született, tátám örökké tette zöl fát, tette fel a tőtésre, hogy ne máj kelljen horgya fát. Elügyelték a menyecskéket es. – *Mikor dörgölt a bába, nem szégyellted magad?* – Nem! Úgy vót, hogy nem-e tám kilócba vótál? Csecseink ki vótak csoré, de így kilócosan. – *Kend idejében nem vót kilóc.* – Nem vót egy kilóc se, semmi. Akkor ruktad a cseárcsáfot rivád, szégyellted, de a bábaasszon, asszongya, há, mek kell dörgöljelek jól, ne szégyell! Vót egy öreg fehérnép, jó fehérnép vót. – *Míg nem avatódtál be, az embered melletted aludt-e?* – Hogyne. Zén emberem nem fekütt el soha tőlem. Örökké ott kellett legyen. – *Nem volt az, hogy jaj, ne, mert megnyomsz...* – Nem! – Neköm is úgy vót, hogy aluttunk mellékest, de aszt tuttuk, hogy asz a negyven nap bé kell teljen. Az nem lehet, hogy egyebeket csinálni. Asz mek vót reszpektálva örökké. Örökké. Én tudom a zenyimről, nem tudom másról. De így halltam, úgy hogy nem vót olyan, meik mekreszpektálta, de erről a feliről értekedzés vót. – *A te generációdban hogy kezdtétek adni ezeket az új neveket?* – Nesztük a calendart. S akkor vót úgy, hogy mindenki, vót egy rendjibe, hogy jaj, tették eszket a zúj neveket, miket halltak, így s így s így. Én mikor tudom a nagyobb leánkámot születtem, akkor elgondoltam, hogy én nem kell valaki után vevődjem, hogy ien nevet tejek, ojant. Hanem nezzem csak meg, leányom, mien nap van születve, mien név van. Sakkor vót úgy a zenyém vót született 18-án, áprilnak 19-én vót Sfinta Ema, sakkor asz közél vót. S akkor mondom, na, mámóm aszt monta na, teszük Emának, met anyosom es mincsak úgy participalt a névre, methogy hamarábbi leánkagyermek vót, sakkor ők választották meg e nevet. Met montam a zemberemnek es, aszt kell nezni a calandárba, nem kell nekem Narcisa, vaj Florentina, vaj miféle, hanem lejen mi közelebb, meklegyen a calendarba es. Sakkor így vót, 18-án született, s 19-én vót Sfinta Ema. Vaj Ioanam es, a küssebb. Én akartam, hogy tegyem Márisnak, met vót Maica Îndurerată, 15 septembrie, sokkor másik előnap vót Sfinta Ioana, sakkor a zemberem aszt mondja, jó, met akkor engemet es viszen, János elé. Na, akkor aszondom, leen a tiéd es, enyém es, leen Ioana Maria, met vót Sfinta Maria Îndurerată. Vaj Iulian es, mincsak úgy vót, közél neve. Így kerestem én a zenyémeknek. – *Az új nevekkal, Diana, Raluca, nem volt egy olyan, hogy ezek romános nevek?* – Há, há, vót! Volt úgy, hogy Bákóban vótak nepotoc, s tegyed, met ien nevet halltam Bákóba, városba, vaj miféle. Mondom, hogy nem szeretem a zilyen új neveket. Újak vótak pedig ezek es, met a zén leányom

a leghamarabbi a faluba Ema, de vót calandáros, s nem féltem. Parcă féltem, hogy teek olyan nevet, vót úgy, hogy elvitték a gyereket keresztelni, saszonák, hogy Narcisa, saszonya: ce fel de nume asta, de floare, de..., nu mai aduceți copii cu nume de floare, de bou, de vacă, de miféle. Alegeți un nume de sfânt. Há. Un nume sfânt. Maria, Ion, miféle, s akkor úgy fokták tenni a gyermeket. Egy ilyen név, egy ulyan, hogy leen egy szentes melljette. Most látom, még új neveket fokták tenni bé calendarba. – *Kend idejében volt olyan, hogy azért kapta a gyermek azt a nevet, mert valaki a nyámból még viselte?* – Há, há! Tátám vót Anti, nekem es vót Antim. Illés, bácsim, Illés a nagyobb fia, legnagyobb gyermeke, tátám után van, tátám es Illés. – *Zuram vót Illés, tettük üt zapja nevre, akkor, mikor vót a kettődik, Máris, Marici, akkor a zén ne-*

vemre, met én Máris vagyok, s tettük Maricinak. Formálták ide-toa. De nekem most nincsenek formás nevek a gyermekeknek, mind rendes nevek vannak, calendarból. – Illés, Máris, Véron, Péter, Dzsörgy, Angi, Ionel, Pavel.

1. Két alkalommal beszélgettünk Lenuccal. Mindkét beszélgetésen jelen volt az édesanyja, egyszer a férje is. Ők is élénk érdeklődéssel vettek ebben részt, több alkalommal fűztek megjegyzéseket Lenuc mondataihoz. Az édesanyja egy idő után saját történeteivel igazolta az elhangzottakat, kiegészítette azokat, vagy olyan történeteszálat adott hozzá, ami elmélyített egy-egy témát. A válaszokban néne Máris mondatait belső gondolatjellel választottam el Lenuc mondataitól. Megfigyeltem, hogy hármójuk kifejezésmódja sokszor elég határozottan különvált. A férj magyarországi vendégmunkán megtanult szavai, kifejezései és az édesanya kevesebb román kifejezést, szót használó, régies mondatszerkesztésű fogalmazásmódja mellett, Lenuc nyelvezete talán az utolsó állomása a csíki magyar nyelvjárás belső dinamikájú átalakulásának.

PETRES LÁSZLÓ

„S asztá jöttünk ki Csíkba”

Beszélgetés Duma Györgyné Bezsán Bernavetával

...ha hazudozol, mindig elfelejted a zelső hazugságot, sakkor keresed a kettődiket, harmadikot, sakkor nem jönnek esze a hazugságok, met egy hazug ember, meik főleg nem tud hazudni, akkor az nem jó. Mincsébb hazudjál tiszter, jobban mond meg egyszer a zigaszt. Én ebbe vagyok örökké. Jó, néha még én es hazudok, nem mondom meg mindig, mindig, met hazudok én is, megmondom e papnak es, mikor elmenek gyónni. De néha, ha jószinte vagy nem kell hazudozz, s kimondod eccer a zigaszt. Na jó, akkor tedd a zelső kérdést! – *Berni, mondd el, hogy ki vagy!* – Duma Bernaveta vagyok¹, somoskai születés, születtem 17. február 1973. Tátim, Bezsán Józsi, édesanyám, Bezsán Teréza. A falu végibe születtem, mind jössz ki faluból. Úgy monták a мүк uccánknak, hogy Cigania. Há igen, met nagyon sok gyermek vót, s mindig csirogtunk, mindig jácodtunk, mindig. Ez vót a stradánk címe, mind itt Răpătaș, nekünk Cigănia, úgy monták, mindig csirodosztunk, igen. – *Tátid, mámid járt dologra?* – Apum el vót menve zországból, Libiába, négy évet, valami úgy, met én kicsi gyermek vótam. Osztá anyu velünk vót, vótunk hét tesvér, négy fiú, három leány. Én kicsi vótam, osztá született e Veronink, mikor apu elment. Sakkor léptünk egyet elé, met ugye Ceaușescu ideibe, ha valaki el tudott menni más országba, vót egy kicsi pénz, még másvalahogy ötoztunk, érted, na. S édesanya otthon, velünk. Akkor vót kollektív, vót cseápe, sakkor мүк es csináltuk meg a házi dolgot otthon, mit tuttunk, ugye, s anyu ment a kollektívba, há. – *Mámód, tátód veletek élt-e?* – Neem, met mire

megszülettem, a zöregék elhaltak vót, ökök én nem foktam, egyáltalán, csak nagyapát, édesanyám után, őt foktam, László Pétert. Bunicut. – *Hogy emlékszel, milyen ember volt?* – Hű, nagy, magas, rendes, egy szó, tökéletes. Ő vasúton dolgozott. Tőle mosteniltuk e rengeteg földet. Met ők mit vettek, vették a gyermekeiknek, osztá édesanyáék ideatták nekünk, így van földünk most es. – *A testvéreid merre vannak?* – Egy lakik Tulcsába, van egy fia, akkor van még egy testvérem, annak van négy gyermeke valahol Alba Iuliába laknak, ugye messze, egy tesvérem van Somoskába, dolgozik Magyarországon, egy tesvérem van otthon, édesanyuénál, met ők es elhaltak, s van egy néném s egy húgom Magyarországon. Dógoznak, zegyik Bazilikába, Szent Isvániba, a Kriszta, s Veroni Duna-parton szakács. S én Csíkban, s van két gyermekem. – *Otthon hogy beszéltek?* – Csángóul. – *Akkor még nem volt az, hogy veletek mámidék oláhul beszéljenek?* – Néha igen, néha nem. Csángóul beszélünk. Anyu, ha valamit mondott, akkor monta románul es, csángóul es, hogy jött nekije, úgy, s úgy tonultuk meg a román nyelvet es, úgy a csángót es. De a ziskolába nem tonultuk e csángót, csak e román. – *Ti a testvérek között s az ulicában?* – Háát, néha mindenhog. Azét monták, hogy cigănia, mikor ordítóztunk, jácodtunk, egyik vót împărat, másik împărătesă, akkor össze vót, érted-e, keveredve a nyelvünk, mikor csángó, mikor román. – *S miket játszdottatok?* – Sotront. Tik-tákoztunk. Éjjel. Úty, hogy egy olvasott, többi bútunk el, ugye. Asztá ő keresett. Pöccát. Csináltunk porkát, lapdát